

Ametiühingute valimissoovid 2023+

Suur eesmärk

Eesti on motiveeriv paik töötamiseks, kus hoitakse tervist ja toetatakse inimeste isiklikku arengut, kus töötegijad, tööandjad ja valitsus suhtlevad ja sõlmivad kokkuleppeid võrdsete partneritena ning kus sissetulekud kasvavad kiiremini kui elukallidus.

Sotsiaaldialoog

Probleem: Ühetaoline tööõigus ei ole sobiv kõigile sektoritele ühtemoodi ja vaja on sektoripõhist vabadust kujundada endale kõige sobivam tasakaalustatud töörežiim. Samuti toob muutuv maailm järjest enam ebatavalisi olukordi, mille lahendamine sotsiaalpartnerite koostöös on kõige viljakam. Selleks on vaja lugupidavat ja igakülgset sotsiaaldialoogi igal tasemel. Viimastel aastatel on sotsiaaldialoog teinud läbi väga suure arengu.

Mõtteid lahendusteks:

1. Jätkame kõrgetasemelisi kolmepoolseid läbirääkimisi tööturгу mõjutavates küsimustes ning laiendame sama mudelit sektoritesse, kus tööturu osapooltel on piisavalt kattuvaid huvisid riigi institutsioonidega.
2. Vajame suuremate õiguste andmist sotsiaalpartneritele töölepinguseadusest kollektiivlepingutega erisuste tegemisel, pannes erilise rõhu sektori taseme kollektiivlepingute soodustamisele.
3. Sotsiaalpartnerite tugevdamisel toetada rahaliselt uuringute tellimist, koolitust ning esinduslikkuse suurendamist.
4. Soovime garanteerida ka ametnikele ILO standarditele vastavad õigused läbirääkimisteks ja kollektiivlepingute sõlmimiseks, ratifitseerides õigusselguse huvides ILO konventsiooni nr 154.
5. Viime Eestis kehtiva streigiõiguse vastavusse ILO konventsioonide, soovitude ja praktikaga, sh kindlustame arbitraažisused valdkondades, kus streikimine on keelatud või olulises mahus piiratud.
6. Arendame sisukate riiklike programmidega töökohademokraatiat ja võrdset partnerlust ettevõtetes. Eeskujuga näidata kolmepoolse dialoogiga sektorite sõlmkõikumuste lahendamisel.
7. Laiendame kollektiivseid õigusi kõigile töötegijatele olenemata töö tegemise vormist.

Majandus

Probleem: Peame jätkuvalt tõstma palkade ostujõudu keskmiselt kuus protsenti aastas, et läheneda Põhjamaade tasemele. Ilma püsiva tööta tootlikkuse parandamisel on see ülesanne võimatu. Ametiühingud soovivad seetõttu kasvu nutika tootmise, spetsialiseerumise ja töökorralduse, mitte töötundide tõusu arvelt. Jätkusuutlikkuse huvides on ka maksimaalse tööhõive hoidmine, milles püüame olla Euroopa tipus.

Mõtteid lahendusteks:

1. Toetame palkade ühtlaselt kiiret tõusu, et kindlustada Eestis sissetulekute piisav konvergentsitempo Euroopa Liidu vanade liikmesriikidega võrreldes. Soovime algatada põhjamaised palgakujundamise mehhanismid, et palgatõus ületaks kindlasti inflatsiooni.
2. Vajame tuge miinimumpalga senisest kiiremale tõusule Euroopa Liidus toimunud arutelude valguses, mis vähendab ebavõrdsust tööturul ja aitab kaasa majanduse uuenemisele.
3. Avaliku sektori palgad mõjutavad kogu riigi majanduskäivet ning peavad püsima konkurentsivõimeline tööturu arengutega. Sellest lähtuvalt on oluline:
  - kujundada välja akadeemiliste töötajate töötasusüsteem, mis lähtub põhimõttest, et professori palk on võrdsustatud Riigikogu liikme palgaga;
  - kehtestame päästjatele ja politseinikele võrdse töötasu, mis saavutab hiljemalt 2025. aastal vähemalt 1,2-kordse Eesti keskmise taseme;
  - seome tegevusjuhendaja palga õdede palgaga 95% tasemel ning ühtlustame hooldustöötajate töötasude alammäärad tervishoiusektoriga;
  - saavutame õpetajatele õiglase palga 1,2-kordse Eesti keskmise tasemel.
4. Tahame suurendada koostööd tööandjate, valitsuse, töötukassa ja tööinspeksiooniga erinevat liiki (sooline, ealine ja rahvuslik) palgalõhede vähendamisel.
5. Panustame jõuliselt tootlikkuse tõstmisesse ennekõike tööstuses, aga ka teistes majandusharudes, nii protsessi- kui tooteinnovatsiooni toetamisega – motiveerime riigipoolsete sihttoetustega ettevõtete koostööd ning investeringuid teadus- ja arendustegevusse ja uue tehnoloogia juurutamisesse.
6. Soovime reformida ettevõtete reinvesteeringud kasumi maksustamist ja soodustada ainult reinvesteeringuid teadus- ja arendustegevusse.
7. Lisatööjõu kaasamisel soodustame ennekõike alahõivatud töötajate gruppe (noored, vanemaealised, vähenenud töövõimega isikud) ning Euroopa Liidu kodanikke.
8. Kolmandatest riikidest töötajate värbamisel tagame maksimaalse läbipaistvuse ja kõigi maksu- ning tööseaduste järgmise. Oluline on seejuures kindlustada võrdne kohtlemine kõigile töötajatele.

9. Toetame investeringuid, tehnoloogilisi uuendusi ja muid muudatusi, mis kaasajastavad ja muudavad tõhusamaks riigi ja avalike institutsioonide toimimist.

10. Parandame riigihangete kvaliteeti koostöös sektoritaseme sotsiaalpartneritega, sealhulgas andes eeliseid ettevõtetele, mis omavad püsivaid kollektiivseid töösuhteid töötajatega.

11. Rohepöördega seotud õiglase ülemineku elluviimiseks sõlmime sotsiaalpartneritega kokkuleppeid, et uute hästitasustatud ja jätkusuutlike töökohtade loomine toimuks enne kui seniste töökohtade sulgemine.

Uued töösuhted

Probleem: Töörahalolu ja majanduskasvu tagamiseks on Eestile vaja uute paindlike töösuhete tarka rakendamist. Peame vältima maksude eest põgenemist ja sotsiaalkaitse lõhkumist, kuid võtma maksimumi innovatsioonist. Õige tasakaalu saab saavutada ainult koostöös töötegijatega. Läbirääkimistel suudame leida õige tasakaalu majandusliku tõhususe ja inimeste turvatunde vahel.

Mõtteid lahendusteks:

1. Looime õigusselguse platvormi töö tegija definitsiooni osas, seejuures võttes arvesse töötajate minimaalseid sotsiaalseid garantiisid ning laiendades neile ka töötajate kollektiivse esindamise õigust.

2. Soovime reformida atüüpiliste töösuhete maksustamist ning vastavalt tervise-, töötus- ja pensionikindlustuse süsteeme, et need haaraksid kõiki töötamise vorme ja oleksid solidaarsed kõigi ühiskonnagruppide vahel.

3. Lubame rohkem valdkondlikke erisusi sektoriülese kollektiivlepinguga, et tagada tasakaalustatult kõige tootlikum töötamise režiim.

4. Kaasajastame läbirääkimistel kaugtöö regulatsiooni.

5. Tagame töösuhete piisava paindlikkuse, et kindlustada töösuhete tööõiguslik vorm ka seal, kus tööprotsessi eripärade tõttu ei ole see täna võimalik (platvormitöö, ebaregulaarne töötamine jne).

Teadmised ja haridus

Probleem: Ametiühingud peavad hädavajalikuks laiapõhjalise elukestva õppe kultuuri juurutamist, mis ei takerdu keele, sissetuleku ja varasema hariduse taha. Erinevatel hinnangutel on ligi 60 protsenti tööjõust regulaarsest õppest väljas, mis on suur oht inimeste tööhõivele ja

toimetulekule ning pärsib kogu majanduse lennuvõimet. Õpiharjumuste kujundamisel on igal haridusliigil oluline roll ja need kõik peavad olema tervikpildis toetatud.

Mõtteid lahendusteks:

1. Arendame koordineeritud süsteemi, mis tagab kõrge kvaliteediga õppe kõigile töötajatele ja pöörab erilist tähelepanu õppijate ringi laiendamisele väiksemate oskustega töötajate arvelt.
2. Paindlike õppevormide juurutamisel saame liikuda edasi kõigil hariduse tasanditel, et võimaldada täiskasvanud õppija osalemist. Oluline on seejuures suurendada investeeringuid töötajate koolitamisest nii huvi-, taseme-, täiend- kui ümberõppeks.
3. Aitame ellu rakendada laialdase osaoskuste tunnustamise süsteemi, mis toetab individuaalsete õpiteede kujundamist ja aitab tõestada omandatud oskusi töötajatele.
4. Parandame oluliselt kõigi töötajate üldoskusi (sh enesejuhtimisoskusi, lävimis- ja mõtlemisoskusi, digitaalseid oskusi) ja anname kõigile vajajatele paremad võimalused riigikeele ning teiste töökeskkonnas hädavajalike keelte õppimiseks.
5. Kindlustame kõrghariduse rahastamise 1,5% tasemel sisemajanduse koguproduktist, et tagada kooskõlas Haridusleppes õppejõududele motiveeriv töökeskkond ning sellega hoida ja tõsta ülikoolide taset ning kindlustada eestikeelse kõrghariduse jätkumine.
6. Tagame igale töötajale piisava aja (sissetuleku säilitamisega) õppes osalemiseks. Vähemalt iga viie aasta järel tuleb anda töötajatele neljakuuline õppe- ja enesetäiendamise puhkus koos keskmise palga säilitamisega.

Tervis

Probleem: Tervelt elatud aastatest sageli piisa, et efektiivselt töötada pensionieani, seda eriti madalama sissetulekuga töötajatel. Tervelt elatud aastate tõusuks tuleb saavutada varasem avastamine ja sekkumine haigustesse. See hoiab kokku ka raskete haigusjuhtude ravikulude pealt. Piiratud nii raha kui inimjõud. Töökoormuse tõus paneb löögi alla teenuse kvaliteedi ja tervishoiutöötajate endi tervise. Muude tervist edendavate tegevuste kõrval vaja süsteemselt vähendada tööelus peituvaid riske.

Mõtteid lahendusteks:

1. Reformime tervisekindlustuse süsteemi viisil, et see haaraks kõiki töötamise vorme ja oleks solidaarne kõigi ühiskonnagruppide vahel ning tagaks tervishoiu jätkusuutliku rahastamise piisavate tuludega. Peame vajalikuks suurendada tervishoiu rahastamist Euroopa Liidu keskmisele tasemele, mis on ligi 10% sisemajanduse koguproduktist.

2. Seame eesmärgiks tervena elatud elu pikendamise, solidaarsusprintsibi kaitsmise, patsientide omaosaluse piiramise ning süsteemi jätkusuutlikkuse tööjõu ja teiste ressursside lõikes.
3. Tõstame oluliselt ennetustegevuste ning haiguste varajaseks avastamiseks suunatud tegevuste rahastamist.
4. Töökeskkonna riskide vähendamiseks loome vastava kompetentsikeskuse. Tahame lihtsustada tööst põhjustatud haigestumiste tõendamist ning tagada spetsiaalse kindlustuskeemiga töötaviseriskide maksimaalse vähendamise töökeskkonnas. Tööinspektsiooni järelevalvet tuleb tõhustada rahastuse olulise parandamisega.
5. Looma tervishoiusüsteemis digilahenduste ja lisainvesteeringutega efektiivse patsiendijuhtimise süsteemi, mis seob omavahel ka tervise- ja sotsiaalteenused maksimaalse paranemise tagamiseks.
6. Ravikvaliteedi pidevaks paranemiseks vajame tõhusat üleriigilist ravivigade ennetamise süsteemi ning investeeringute kasvu uute ravivõimaluste avastamiseks ja juurutamiseks.
7. Tervishoiusüsteemi jätkusuutlikkuse tagamiseks toetame raviotsessi tervikrahastamise põhimõtte sisseviimist. Haigekassa teenuste hinnakiri peab lähtuma teenuse osutamiseks vajalikust tööjõukulust. Töötasuga kaasas käiv koefitsient peab olema läbipaistev ja ajaga kohandatav.
8. Kuna õdede, radioloogiatehnikute, füsioterapeutide ja bioanalüütikute suhtarv on alla Euroopa keskmise, siis ei ole teenuse kvaliteet piisav. Kinnitame koolitustellimuse kõrgkoolidele pikemaks perspektiiviks, näiteks 10-15 aastaks. Konsensusleppete lisanduvalt juurutame riiklikud praktikad, mis toetaksid koolitavate õdede ja teiste tervishoiutöötajate püsimist meditsiinis, näiteks eelpensioni saamine, astmeline palgasüsteem lähtuvalt staažist.

Pensionid ja sotsiaalne tugi

Probleem: Euroopa Komisjoni ja OECD andmetel on Eestis suurimas vaesusriskis pensionärid ja töötud. Mõlema grupi suhtes tuleb eraldi pingutada, et nad ka suhtelise vaesuse piirist üle aidata. Tänapäevaste pensionide 40-protsendiline asendusmäär ei ole piisav, et vaesusrisk tulevikus väheneks. Tööelus osalemiseks on oluline lahendada ka hoolduskohustusega kaasnevad probleemid. Näeme sotsiaalpoliitikat vahetu osana majandusliku arengu eeldustest.

Mõtteid lahendusteks:

1. Reformime pensionikindlustuse süsteemi viisil, et see haaraks kõiki töötamise vorme ja oleks solidaarne kõigi ühiskonnagruppide vahel ning täidaks eesmärgi tõsta keskmine pension sammaste koostõus vähemalt 55% tasemele keskmisest palgast.

2. Nõuame eraldi tööst põhjustatud haiguse hüvitise loomist vastavalt sotsiaalpartnerite kokkuleppele sooduspensionite reformimiseks.
3. Töövõimetoetus, puudetoetus ja omastehoooldajate tasu peavad suurenema kooskõlas inflatsiooni ja keskmise palga tõusuga.
4. Kujundame hoolekande ja erihoolekande valdkonna ümber läbipaistvaks ja kontrollitavaks, sealhulgas kehtestades õiglase ja läbipaistva kohamaksumuse kujunemise süsteemi. Kindlustame valdkonna finantseerimise riigieelarvest vähemalt 1% tasemel sisemajanduse koguproduktist. Selleks teeme koostööd omastehooolduskindlustuse loomiseks tingimusel, et selles osalevad kõik täisealised isikud solidaarselt.
5. Sotsiaalhoolekande kvaliteedi tagamiseks reguleerime ja täpsustame seadustes kvalifikatsiooninõuded sotsiaaltöötajatele spetsiifiliste kutsealade ja -nimetuste lõikes (nt hooldustöötajad, tugiisikud, tegevusjuhendajad jne).

Töötus

Probleem: Adekvaatset kaitset töötuse puhuks suudab süsteem pakkuda vaid veerandile kõigist töötutest. Peame süsteemi paindlikkust juurde tooma, et kriisidega paremini toime tulla, hoidma pikemaajalised töötud aktiivsete tööturu meetmetega kaetuna ja soodustada nende Eesti tööturul püsimist. Aktiivsete tööturumeetmete üle tuleb teha pidevat seiret, et töötajate oskuste tase vastaks tööandjate vajadustele.

Mõtted lahendusteks:

1. Reformime töötuskindlustuse süsteemi viisil, et see haaraks kõiki töötamise vorme ja oleks solidaarne kõigi ühiskonnagruppide vahel ja annaks piisava töötuskindlustuskaitse vähemalt 80 protsendile kõigist töötegijatest lähtudes töötegija laiendatud mõistest.
2. Taotleme jätkuvalt töötuskindlustuse hüvitise määra suurendamist 70% ja 50% tasemele, võimaldades sellega töötutele piisava ajavaru kvalifikatsioonile ja oskustele vastava samaväärse või parema töö leidmisel.
3. Jätkame ennetavate ja töötusega seotud koolitusmeetmete arendamist ja keskendumise osalusmäära tõstmisele eriti keskmise ja madalama oskuste tasemega töötegijate grupis.
4. Suurendame töötukassa võimekust adekvaatse karjäärinõu ning töö- ja koolitusvõimaluste pakkumisel. Kasutame kaasaegseid IT-tehnoloogiaid klientide nõustamisel, teenustele suunamisel ja õpivõimaluste mitmekesistamisel.
5. Pakume terviklikku karjäärivahetusprogrammi arvestusega vähemalt üks toetatud karjäärivahetus tööelu jooksul.

Maksud

Probleem: Jätkuvalt lasub ebaõiglaselt suurim maksukoormus mediaan-keskmise sissetulekuga inimestel ning probleemiks on ka muutuvad äritavad, mille eesmärgiks on maksude optimeerimine eriti sotsiaal- ja tulumaksu arvelt. See seab suurima surve traditsioonilise töölepinguga töötavale töötajale, kes peab enda teenitava tasuga suutma ülal pidada tervise-, töötus- ja pensionikindlustuse skeeme.

Mõtteid lahendusteks:

1. Toetame tulumaksusüsteemi, mis vähendab alla keskmise palga teenivate töötajate liiga kõrget maksukoormust. Selleks taotleme muu hulgas maksuvaba tulu määra tõstmist vähemalt iga kolme aasta möödudes sihiga, et töötasu alammäära võrdne summa (sh pension) oleks enamasti tulumaksust vaba.
2. Peame õigeks ettevõtete tulumaksureformi, mis piirab soodustusi kasumi reinvesteeringumisele (eesmärk soodustada tootlikkuse tõusu).
3. Vajaliku lisarahastuse leidmiseks akadeemiliste töötajate, õpetajate, siseriikliku julgeoleku töötajate, sotsiaaltöötajate ja teiste palgataseme tõstmiseks, peame õigeks selliste uute maksude sisseviimist, mis ei koorma otseselt või peamiselt vaesemat elanikkonda.
4. Kuna tarbimismaksud (käibemaks ja aktsiisid) koormavad enam madalama sissetulekuga töötajaid, soovime vähendada sundkuludega seotud kaupade ja teenuste makse.
5. Ümbrikupalkade tõrjumiseks soovitame siduda sotsiaalmaksupõrandad sektoritaseme kollektiivlepingutes sätestatud miinimumtasumääradega.
6. Suurendame ettevõtlusest laekuvate maksude osakaalu ja vähendame tööjõuga seotud maksude osakaalu ning kehtestame varamaksud.